

WILLIAM THALBITZER

15. februar 1873 — 18. september 1958

Af professor, dr. phil. *Erik Holtved*

Den 18. september i år døde professor William Thalbitzer i en alder af 85 år. Grønlænderne, kalâtdlit, ja, alle inuit har mistet en af deres mest trofaste og oprigtige venner. Ilisimatôq kaldte de ham, „manden med den store viden“ - måske uden helt at forstå, hvor rigtigt et navn de havde fundet. Men de kunne næppe have valgt noget bedre, for ikke mange har samlet et sådant fond af viden om inukfolket og levet sig så dybt ind i dets ånd og sjæl som William Thalbitzer. Hvordan har det været muligt, vil nogen måske spørge, for en fremmed, en qavdlunâq, der ikke engang er opvokset i Grønland. Jo - forklaringen er vel den, at „inuit“ jo netop er „mennesker“ med alt hvad dette indebærer, og Thalbitzer forstod som ikke mange at lytte til det eskimoiske sind. Dybt nede hørte han toner, der gav genklang i hans eget indre, en brusende og livsbekræftende melodi, der fulgte ham gennem livet og åbnede ham vejen til grønlændernes hjerter. På een gang filosof, videnskabsmand og digter betød viden for ham ikke blot boglærdom, men først og fremmest oplevelse af noget menneskeligt - en rigdom, som han igen øste ud af i fuldeste mål.

Også i den grønlandske natur følte Thalbitzer sig hjemme. Født i Helsingør færdedes han fra barnsben i de smukke skove i omegnen, og i drengefantasier fyldtes de med skikkelser fra fjerne egne, som han havde læst om i bøger. Også naturen blev på denne måde levende - den blide, nordsjællandske natur. Hvor meget stærkere måtte så ikke de magtfulde arktiske fjelde og kyster tale til hans vægne naturfølelse. Thalbitzer elskede desuden musik. Vokset op i et musikalsk hjem lærte han tidlig selv at spille, og på de mange rejser i Grønland blev violinen hans trofaste følgesvend. Om disse barndommens og ungdommens stærke indtryk og den udlængsel, de tændte i ham, finder vi talrige vidnesbyrd i de tre digtsamlinger, som Thalbitzer i sit liv udgav, „Hedenske Digte fra Helsingør til Østgrønland“ (1908), „Arktiske Digte og hjemlige, fra Grønland til Helsingør“ (1926) og „Grønlandske Digte og danske“ (1945). Både kaster de små, intime strejf over Thalbitzers liv og vidner om hans stærke indlevelsessevne og trang til

digterisk frigørelse, og åbenbart har de også dannet kærkomne - eller måske nødvendige hvilepauser i det krævende videnskabelige arbejde.

Thalbitzer kom til verden i Helsingør den 5. februar 1873, ældste søn af fabrik-ejer Albert Heinrich Thalbitzer og hustru Elisabeth af slægten Simony. Både faderens og moderens slægt var i sin tid indvandret fra udlandet. I et af sine digte omtaler Thalbitzer spøgende sin oprindelse - fra lapperne og tjekkerne, fra irer og fra baskerne. I 1891 blev han student fra latinskolen, studerede derefter i København og blev cand. mag. i 1899 i dansk, engelsk og latin. Litteratur og sprog var hans store interesse, men også filosofien optog ham stærkt en tid. I 1894 fik han således guldmedalje for sin besvarelse af universitetets prisopgave „Om Autoritetsforholdets Væsen og etiske Betydning“. Det blev dog sprogstudiet, der kom til at dominere, med særlig vægt på den fonetiske side, som det måtte blive

naturligt for en elev af Otto Jespersen. På denne måde vakttes også Thalbitzers interesse for såkaldte „primitive“ sprog. Han fik lyst til at rejse ud og studere et sådant sprog og tænkte først lidt på Brasilien, en overgang også på Alaska, men en samtale med vennen, antropologen Søren Hansen bragte ham på andre tanker - i stedet for at tage til Amazonfloden var det dog mere nærliggende at tage til Grønland. Beslutningen blev taget, og ligesom Thalbitzer med sine jævnaldrende kammerater, „skovkvatridianet“, havde „opdaget“ naturen omkring Helsingør, sådan blev det nu hans mål at „opdage“ Grønland - først naturligvis det talte sprog, men med Thalbitzers forudsætninger og indstilling måtte det nødvendigvis føre langt videre. Interessen for Grønland blev yderligere styrket, mens Thalbitzer en kort tid var lærer ved Birkerød kostskole og herfra besøgte Chr. Rasmussen, Knud Rasmussens fader, der dengang var præst i Lyngø. Endelig traf han også i København Henrik Lund, der blev hans første lærer i grønlandsk.

William Thalbitzer.

Det første ophold i Grønland kom til at vare godt et år. Med briggen „Tjalfe“ rejste Thalbitzer til Jakobshavn, og herfra berejste han landet sydpå til Nordre Strømfjord og nordpå helt op til Upernavik, for en del med slæde eller konebåd. Hvor han kom, studerede han dialekten og gamle folkeminder - selv trommesange var ikke helt glemt endnu. De videnskabelige resultater er samlet i Meddelelser om Grønland, bind 31, „A Phonetical Study of the Eskimo Language“ (1904), den første nøjagtige, videnskabelige beskrivelse af de fonetiske forhold i eskimoisk. Hertil slutter sig en moderne, grammatisk fremstilling, „Eskimo, a Grammatical Sketch“, i Handbook of American Indian Languages (1911), alt ialt et grundlæggende arbejde, der fastslog Thalbitzers navn indenfor international sprogvidenskab.

Den næste rejse gik til Østgrønland, hvor Thalbitzer opholdt sig 1905-6, nu ledsaget af sin hustru, billedhuggerinden fru Ellen Locher Thalbitzer, datter af marinemaleren Carl Locher. Selvom Thalbitzer i Vestgrønland havde modtaget sine første, friske og stærke indtryk, så blev dog Østgrønland den store og afgørende oplevelse. Her mødte han den gamle eskimoiske tilværelse og et livssyn, der endnu kun i ringe grad var blevet påvirket af vor civilisation, et særpræget åndsliv, en rigdom af poesi, og en livsudfoldelse hvis styrke måtte gøre indtryk. Her var nok at gøre både for videnskabsmanden og kunstneren, og Thalbitzer og hans frue brugte tiden flittigt. For ham betød det en høst af folkeminder, optegnet med de indfødtes egne ord og for en stor dels vedkommende også optaget på fonografvalser - en sådan fylde, at Thalbitzer end ikke i sit liv nåede helt til ende med bearbejdelsen. For fru Thalbitzer blev resultatet en række fine og karakterfulde skulpturer og tegninger, hvoraf nogle findes gengivet som illustrationer til hendes mands arbejder, således den livfulde statuette af trommesangeren Nakeeloo Kooitsee, der danner indledningen til den sidst udkomne del af „The Ammassalik Eskimo“.

Dette Thalbitzers store værk om østgrønlænderne kom til at tage betydelig længere tid, end han oprindeligt havde beregnet. I det indsamlede materiale fandtes adskilligt, der krævede nærmere opklaring, og mange studier måtte gøres, for at det kunne få sin fulde videnskabelige værdi. Mangt og meget i de gamle sange og tekster var også dunkelt endog for østgrønlænderne selv, men ved tolkningen fandt Thalbitzer en god hjælp i kolonibestyrer Johan Petersen (Ujuât), og flere forklaringer og nyt materiale blev meddelt ham af den gamle østlænding Kuannia, som han traf på en ny rejse til Kap Farvel-distriktet i 1914. Ved siden af dette blev det nu også overdraget Thalbitzer at beskrive G. Amdrups arkæologiske samlinger fra Østgrønland, der blev publiceret i Meddelelser om Grønland, bind 28 (1909). - Men værket groede og tog efterhånden form. Udgivelsen begyndte med

den musikalske del af stoffet, „On the Eskimo Music in Greenland“ og „Melodies from East Greenland“ (1911), i samarbejde med Hjalmar Thuren. I 1914 fulgte „The Ammassalik Eskimo I“ (Meddelelser om Grønland, bind 39), der indbefatter oversættelser til engelsk af beretningerne fra G. Holms og G. C. Amdrups ekspeditioner. Værkets hoveddel udgøres af en etnografisk beskrivelse, hvor det tidligere materiale er suppleret med Thalbitzers egne oplysninger og forsynet med et omfattende noteapparat. 1923 kom så „Language and Folklore“ (Meddelelser om Grønland, bind 40, nr. 3), der udgør den vægtigste del af det store arbejde og helt igennem repræsenterer Thalbitzers egen forskningsindsats. Foruden en beskrivelse af den østgrønlandske dialekt finder man her samlet et væld af eskimoisk poesi, trommesange, trylleformularer, sagnfortællinger og dramatiske optrin, altsammen gengivet med østgrønlandernes egne ord og ledsaget af oversættelser og forklaringer på engelsk. Ind i dette føjer sig et stort billedmateriale, der viser Thalbitzers evne til også som fotograf at fange en stemning eller et karakteristisk udtryk.

Først i 1941 kom fortsættelsen, „Social Customs and Mutual Aid“. Som titlen angiver, behandles her særligt forskellige sider af samfundslivet hos østgrønlanderne, men i højere grad end før er iagttagelserne føjet ind i et videre, historisk perspektiv. Så meget nyt var jo fremkommet i de forløbne år, ikke mindst gennem Knud Rasmussens 5. Thule-ekspedition. De to forskere stod på meget venskabelig fod og nærrede gensidigt den største beundring for hinandens fortjenester. Så forskellige de var i mange henseender, forenedes de i deres brændende interesse for grønlanderne og deres eskimoiske frænder.

Mangt og meget har Thalbitzer utvivlsomt haft i sinde at føje til Ammassalikværket, men mange andre arbejder kom til at lægge beslag på hans tid og interesse. Adskillige gange besøgte han Vestgrønland, hvor hans stoute skikkelse med den sorte skindhue endnu vil huskes af mange, og han sluttede her venskab med en række af datidens fremtrædende grønlandske personligheder. Det betød igen nye impulser, ny berigelse, nye opgaver. Særlig den unge, fremvoksende grønlandske digtekunst fulgte han med interesse og sympati, og ligesom han i „Eskimoiske Digte fra Østgrønland“ (1920) og andre steder har oversat og tolket den gamle poesi, sådan levede han sig også ind i den nye og gendigtede den på dansk, således bl. a. en række af Henrik Lunds smukke og originale digte. Et uddrag af sange og melodier fra forskellige perioder blev udgivet i „Inuit Sange og Danse fra Grønland“ (1939) med en indledende omtale af de grønlandske digtere. En mere udførlig grønlandsk litteraturhistorie finder man i „Grønlandsbogen II“ (1950).

Hele sit liv igennem var det Thalbitzer en hjertesag at arbejde for bevarelsen af værdierne i det gamle eskimoiske åndsliv, og både i skrift og tale virkede han

utrættelig for at udbrede kendskabet til det og vække grønlændernes forståelse af den styrke, der kunne ligge i herigennem at bevare forbindelsen med fortiden, dens ærlige og enkle livsudfoldelse og idealer - som modvægt mod nytidens uro og anfægtelser. Han blev på denne måde også en flittig bidragyder til de grønlandske tidsskrifter. I „Atuagagdliutit“, „Avangnâmioq“, „Sujumut“ og „Kalâtdlit“ vil man finde en anselig række artikler af Thalbitzer, nogle oplysende, andre som indlæg i drøftelsen af tidens problemer. Ved siden af dette gjorde han i samarbejde med Jonathan Petersen, Julius Olsen og Henrik Lund østgrønlændernes sange lettere tilgængelige for vestgrønlænderne gennem udgivelsen af „tunamiut taig-dliait“ (1931), og i det lille skrift „kalâleq“ (1932) fortæller han yderligere om deres tro og gamle skikke. Men også på anden måde virkede han for kendskabet til østgrønlænderne og deres historie, således gennem udgivelse på dansk af Hansêraks dagbog, Christian Rosings „Østgrønlænderne (Tunamiut)“ og senest „Ujuâts Dagbøger“ (1957), alle i Det grønlandske Selskabs Skrifter. Thalbitzer var desuden mangeårigt medlem både af Det grønlandske Selskab og grønlændernes egen forening „kalâtdlit“. Det var ham en særlig glæde, da Det grønlandske Selskab i 1946 udnævnte ham til æresmedlem, og også „kalâtdlit“ hædrede ham på tilsvarende måde.

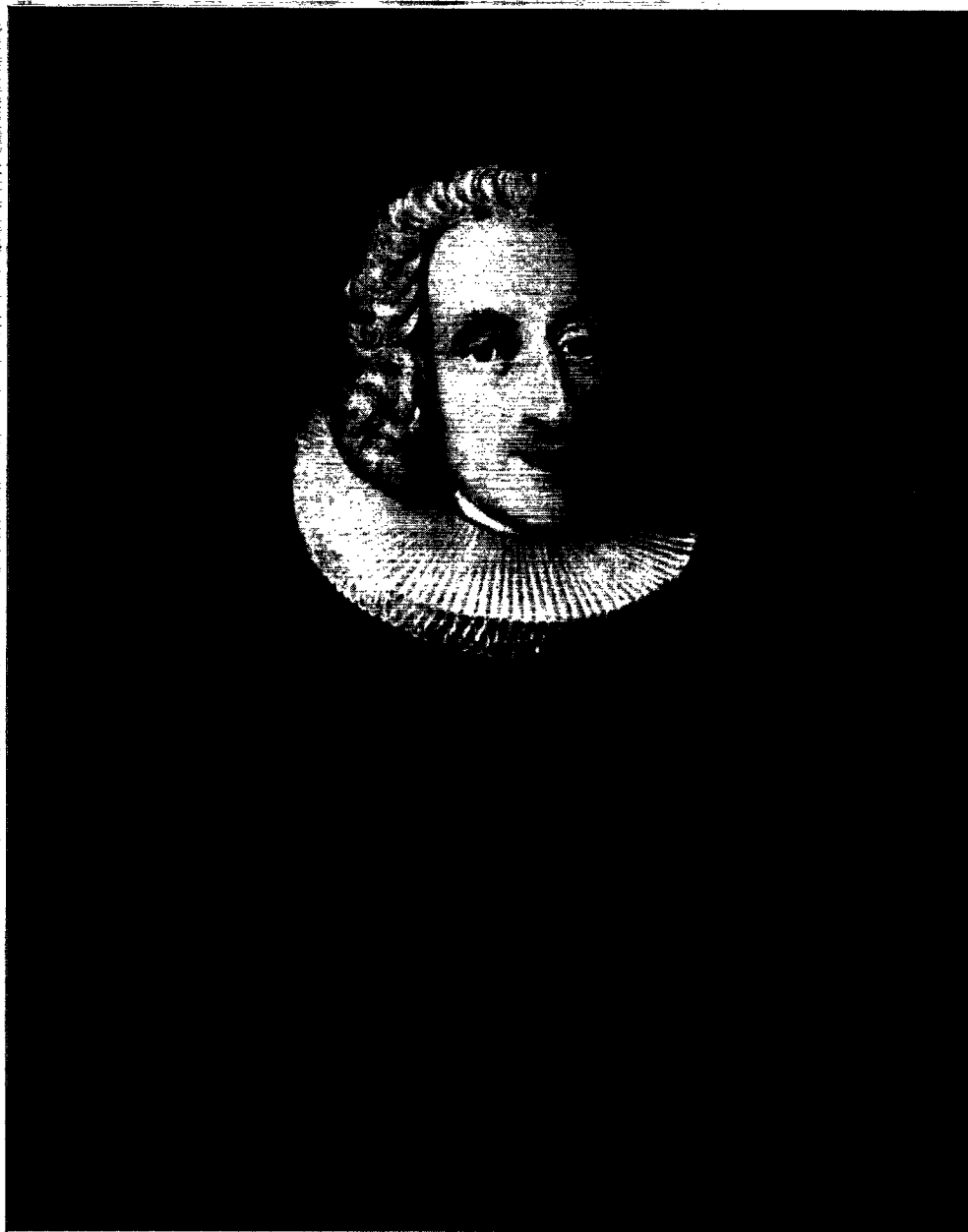
Foruden de to monumentale hovedværker har Thalbitzer udgivet talrige videnskabelige arbejder, sproglige og etnologiske, der vidner både om hans grundighed og vide udsyn. Et særligt problem var knyttet til det eskimoiske sprogs stilling i forhold til andre sprog. Allerede Rasmus Rask havde været opmærksom på ligheden med aleutisk, og Thalbitzer fremdrog nu hans gamle manuskript og publicerede det sammen med sine egne forklaringer og kommentarer. Yderligere gjorde han sig bekendt med en lang række sprog i Amerika og Asien for at undersøge, om der her skulle findes spor af slægtskab med det eskimoiske, dog uden at finde nogen afgørende ligheder. Andre forskere havde allerede haft opmærksomheden rettet mod finsk-ugrisk og - så overraskende det først kunne synes - mod indo-europæisk. For det sidstes vedkommende fandt Thalbitzer efter en kritisk prøvelse, at forskelligt nok kunne synes at støtte den af den hollandske sprogmand Uhlenbeck fremsatte hypotese. Af andre arbejder er her særlig grund til at nævne „Eskimoernes kultiske guddomme“ (1926), der også udkom på tysk, og „Fra Grønlandsforskningens første Dage“ (1932). I det sidste er givet en omhyggelig fremstilling af de danske missionærers store sproglige indsats i det 18. århundrede.

Mange af sine resultater forelagde Thalbitzer på amerikanistkongresser, hvor han i en årrække deltog som Danmarks repræsentant. Han førtes på denne måde vidt omkring i verden - til Wien, Rio de Janeiro, Haag, Göteborg, Rom, New York, Sevilla, foruden mange andre steder, hvor studier eller deltagelse i møder

førte ham hen. Da den 32. amerikanistkongres i 1956 afholdtes i København, var det kun naturligt, at Thalbitzer blev udnævnt til ærespræsident. På sine rejser stiftede han bekendtskab med mange af udlandets førende videnskabsmænd, og ofte blev det til varigt venskab, der fortsattes i en trofast brevveksling. Et smukt vidnesbyrd herom findes i Andreas Heuslers i 1953 udgivne „Briefe an William Thalbitzer“. Thalbitzer hørte til de få, der endnu forstod og værdsatte brevskrivningens kunst. Selv den korteste meddelelse fra ham havde altid et personligt præg, og hans karakterfulde håndskrift gav på een gang udtryk for et stærkt og levende temperament og samtidig en bevidst trang til klarhed.

Allerede i 1923 var Thalbitzer blevet valgt til medlem af Det kgl. danske Videnskabernes Selskab. Han var desuden medlem af kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland og af redaktionsudvalget for Meddelelser om Grønland, foruden flere udenlandske, videnskabelige selskaber, således Société des Americanistes de Paris og Anthropological Society of Washington. Af førstnævnte udnævntes han senere til æresmedlem, og i 1927 modtog han Loubat-prisen af det svenske Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademi. I 1920 blev Thalbitzer knyttet til Københavns Universitet som docent i grønlandsk (eskimoisk) sprog og kultur og udnævntes 1926 til professor extraordinarius. 1943 søgte han sin afsked på grund af alder - han havde nu nået de 70, men varetog dog efter anmodning embedet endnu i to år, og i anledning af den forestående 80 års dag hædrede universitetet ham i 1952 med udnævnelse til doctor honoris causa.

Lige til sine sidste år arbejdede Thalbitzer med en næsten utrolig flid og energi, og som filolog stillede han sig altid de strengeste krav til omhu og nøjagtighed. Først i de allerseneste år kunne han somme tider indrømme - næsten med et undskyldende smil - at trætheden af og til begyndte at snige sig over ham, men det måtte vel være forståeligt i hans alder. Til trods for sine meget omfattende og mangesidige studier indenfor både ældre og nyere litteratur hørte Thalbitzer dog ikke til dem, der begravede sig i bøgernes verden. Alt måtte blive levende for ham. Med sit af naturen åbne og modtagelige sind følte han stærkt med sine medmennesker og delte oprigtigt deres glæde og bekymringer. På samme måde blev også videnskaben for ham en del af selve tilværelsen - nok alvor, men ikke tung højtidelighed, og endnu på hans gamle dage kunne ikke så sjældent en lille skælm godt finde på at dukke frem midt i arbejdet, en lys og venlig skælm, der fortalte om en frodig og rigt facetteret, men i hele sit væsen oprigtig og helstøbt personlighed. Sådan vil vi i taknemlighed bevare mindet om Ilisimatôq.

Hans Egede, malet i Bergen 1718.